

möjligheten att jämföra dessa med riksgenomsnittet har bidragit både till ökat samarbete och kunskapsspridning mellan berörda och till ökat intresse och tydliggörande av kvalitetsfrågorna. Idag finns ett 30-tal kvalitetsregister.

Brist på samarbetsvilja

Det är olyckligt att SFAMs företrädare tar så starka ord i sin mun som att man tar avstånd från diabetesregistret. Det andas snarast brist på samarbetsvilja med andra specialiteter och en viss ovilja att föra den här diskussionen på ett nationellt plan och delta i diskussioner med samtliga som sköter diabetespatienter.

Det kan nämnas att andra specialiteter har reagerat på samma sätt med ett kritiskt ifrågasättande eller avståndstagande, så fast för ungefär tio år sedan. När man väl har gått in i arbetet har erfarenheten varit att man har vunnit så pass mycket och fått så god feedback av registerhållarna att det har varit mycket meningsfullt att delta.

Det är min förhoppning att SFAM kan bibringas denna insikt och att vi kan fortsätta dialogen och att den stängda dörren trots allt är lämnad på glänt.

Nina Rehnqvist
överdirektör,
Socialstyrelsen

Stå inför döden kräver mognad och mod

Jag vill instämma i Barbro Beck-Friis formulering »Sanning och hopp utesluter inte varandra» och ta fasta på vikten av »att omgivningen vågar vara delaktig i sanningen» när hon i Läkartidningen 48/95 kommenterar Johanna Nordengrens artikel »Att inge hopp och samtidigt vara ärlig».

Både som läkare och som anhörig har jag konfronterats med problemet. Jag har hört en lungläkare säga om en 50-åring med bara en halv lunga kvar, med en lufthunger som gjorde att han inte kunde ligga ned och inte kunde sova utan morfin och som försökte slänga sig ut från 9:e våningen: »Jaja, det är mest oro och ångslan, dom heter så lätt upp sig och hyperventilerar», varpå läkaren ordinerade blodgasanalys, satte ut morfinet och satte in neuroleptika, skrev ny röntgenremiss för bilder i liggande sidoläge

Max 400 ord i korrespondenspalten!

Till »korrespondens» välkomnas korta inlägg (högst 400 ord plus, om nödvändigt, ett fåtal referenser), i två exemplar och med dubbelt radavstånd.

Eftersom korrespondenspalterna är ett mått på läsarnas intresse för tidningen vill vi även fortsättningsvis värna om denna avdelning, som har högt läsvärde. Genom att varje insändarskribent fattar sig kort kan vi bereda plats för fler och publicera snabbare.

Redaktionen förbehåller sig rätten att rubricera och förkorta inlägg. För att påskynda publiceringen sånds normalt inget korrektur till författaren.

och försökte tappa pleura och hjärtsäck. Ett och ett halvt dygn senare var patienten död i ett utdraget kvävningssvår. Likafullt stod det i journalen, skrivet av en jourläkare som inte varit närvarande: »Insomnar lugnt och stilla.» Cancern växte massivt i lungor, lungsäcken, hjärta, hjärtsäck, lever, binjurar, vena cava, venae jugulares och diafragma.

Jag har också hört en läkare säga till en 40-årig kvinna med långt framskriden rektalcancer, som i sin förtvivlan klagade över att man abrupt tagit bort henne morfinet med motiveringen att hon måste vara »addicted»: »Du kan trösta dig med att av smärta har ingen dött».

Rädda sitt eget hopp

Kan sådant förklaras på annat sätt än att läkaren varit rädd, kanske till och med skräckslagen inför den döende patienten? Det verkar som om läkarna i mina exempel inte kunnat släppa hoppet att patienten skulle klara sig. Och för att rädda sitt eget hopp har han då, i stället för att »våga vara delaktig i sanningen» och ge patienten den smärtlindring/palliativa behandling som både patienten och jag som anhörig önskat, fortsatt in absurdum med plågsam, invasiv och meningslös utredning, experimenterat med medicineringen och försvarat sig med obetänksamma, uppmuntrande uttryck.

Jag påstår inte att det är lätt detta med »Facing death», men att det kräver mognad och mod hos läkaren för att döendet skall bli så gott som möjligt, för patienten och för de anhöriga. Att läkares arbetsmiljö lämnar

mycket i övrigt att önska vad gäller möjligheter till personlig utveckling och tid till reflektion det visar inte minst den belysande artikeln i samma nummer av Läkartidningen av Milos Kesec om jourens rörliga verklighet. Personligen vore jag nöjd med mindre lön om bara arbetstiden förbättrades och utrymme för tankeutbyte gavs i större utsträckning. Är det en tillfällighet att det främst är kvinnor som tar upp dessa frågor?

Gunilla Bring
leg läkare, Umeå

PS. Jag vill beklaga att ett av referensnamnen i Barbro Beck-Friis kommentar, Margareta Andræ, blivit felstavat både i texten och i referenslistan. Som forskare inser man vikten av att ens namn är rättstvat, då citeringssystemet blivit en tungt vägande meriteringsfaktor. Nu är misstaget i detta fall delvis förklarligt, då namnet på framsidan av den aktuella avhandlingen »Facing death» faktiskt är skrivet med ett hopskrivet æ.

Försäkringskassan bör betala mer för intygen

I insändaren »Svara snabbt när Försäkringskassan frågar!» (47/95) efterlyser Lars Lindkvist att läkarkåren skall återinsända intyg till Försäkringskassan fortare än vad som sker

i dag. Det antyds även att läkarkåren medvetet försenar insändandet av intygen.

Verkligheten i dagens resursbantade sjukvård är att de flesta kolleger har en mycket hög arbetsbelastning och att en stor del av arbetet, framför allt administrativa uppgifter, utförs utanför ordinarie arbetstid. I en situation där man hela tiden måste prioritera mellan arbetsuppgifterna är det inte förvånande att skrivandet av diverse intyg får stå tillbaka för andra, mer prioriterade, uppgifter. Till detta kommer, som Lars Lindkvist även påpekar, att ersättningsnivåerna (om de överhuvudtaget utgår, författarens anmärkning) är för låga.

I stället för att jaga läkare med påminnelsebrev och telefonsamtal bör Försäkringskassan utgå från att alla intyg i praktiken skrivs på icke arbetstid och bör följaktligen rutinmässigt ersätta alla adekvat ifyllda intyg med ett ordentligt arvode. Med ett sådant förfarande torde sannolikt de flesta intyg komma snabbt i retur och därmed underlättas Försäkringskassans arbete. Den marginella kostnaden som intygsarvodet utgör av ärendets totala kostnad kommer sannolikt mer än väl att täckas av den förkortade handläggningstiden.

Michael Breimer
docent, kirurgiska kliniken,
Sahlgrenska sjukhuset,
Göteborg

Det skall vara "standarder"!

Frågan om man skall använda »standarder» eller »normer» i kvalitetssäkringen (Läkartidningen 47/96) vill vi kommentera enligt följande.

Vi som sysslar med standardisering hyser den kanske en aning överdrivna uppfattningen att världen skulle vara väsentligt sämre än vad den är utan vårt arbete. Säkert är att vi ofta – men ändå inte så ofta vi skulle önska – lyckas förmå stridiga intressen att enas om en av flera likvärdiga lösningar på problem inom tekniska och andra mänskliga aktiviteter, tex den nu så populära kvalitetssäkringen. Den enkla innebörden av detta är att man *kommit överens*, ett begrepp med hög positiv värdeaddition.

Egendomligt nog har dessa duktiga människor haft svårt att själva enas om vad resultatet av deras arbete, det skrivna

dokumentet som redovisar vad man kommit överens om, skall kallas. I Tyskland, Frankrike, Italien och Spanien kallas det norm, i USA, England och Skandinavien standard. Det gäller även internationellt överenskomna dokument – ISO och EN t ex.

För svensk del har valet mellan de två orden gärna kunna göras medelst krona och klavemetoden. Nomenklaturexperter är eniga (sic) om att orden är synonyma; möjligen har »standard» en dragning åt det tekniska hållet, och möjligen förknippas »norm» med etiska frågor hellre än tekniska. Hur som helst: en samlad expertis enades utan slantsingling, men efter många djupsinniga diskussioner, redan på 1960-talet om att resultatet av aktiviteten *standardisering* (som i och för sig var ett etablerat uttryck) skulle kallas *standard*, och att flertalsformen skulle vara *standarder*, på ren svenska. (Man hade tidigare länge talat om standards. Vis av dåliga erfarenheter, som slips och keps, valde man bort standardisar.)

Så blev det, och så är det nu. Man må tycka illa om ordvalet, men vi delar det med en majoritet av den internationella standardiseringsorganisationen ISOs medlemsländer, och det fungerar.

Hans Axelson
ingenjör

Hans Feychting
med dr
HSS, Hälso- och sjukvårds-
standisering, Stockholm

Barnamorden i Bagdad

Sedan fem år upprätthåller Förenta Nationerna stränga sanktioner mot Irak, innefattande även mat och medicin. Avsikten med att svälta ut landet har ansetts vara att man måste få visshet om att landets förmåga att producera biologiska och kemiska vapen och kärnvapen har upphört.

Sanktionerna har lett till ett stort lidande för befolkningen, och särskilt barnen. I flera rapporter har FN-organ, undersökningsgrupper från bl a Harvard Medical School och Läkare mot kärnvapen vittnat om en drastisk ökning av svält, sjuklighet och död i infektionssjukdomar sedan kriget.

En ny rapport, initierad av FAO, FNs organ för mat och

jordbruk, bekräftar att situationen är fortsatt mycket svår [1]. Spädbarnsdödligheten har fördubblats, och barnadödligheten före fem års ålder har ökat till det femdubbla. Malnutrition och tillväxthämning har flerdubblats. Författarna till rapporten beräknar att en halv miljon barn har dött till följd av kriget och sanktionerna. Kriget medförde en omfattande förstörelse av försörjningen med elektricitet, vatten och kommunikationer. Även sjukhus träffades av bomber. Detta bidrar till den höga barnadödligheten, men den katastrofala bristen på mat och medicin har permanentat situationen.

Den angivna målsättningen för alliansen mellan västliga stater och arabstater med kriget mot Irak var att befria Kuwait och att hindra att Irak utvecklade massförstörelsevapen, främst kärnvapen. Kuwait är befriat, och Iraks förmåga att framställa kärnvapen är bruten, ehuru givetvis inte för all framtid. Vad vill man uppnå genom att låta ytterligare hundratusentals barn dö i svält och sjukdomar?

Angår detta läkare?

Angår detta läkare? Ja, naturligtvis. Vad kan vi göra? En ledarartikel i Lancet [2] har ett modest förslag: Rapporter från FN-organ och andra pålitliga informatinskällor bör sammanställas och ges god publicitet. Vill människorna i FNs medlemsstater ändå fortsätta blockaden bör de vara medvetna om konsekvenserna. En lämplig väg vore kanske att WHO gjorde denna sammanställning och överlämnade den till FNs generalförsamling med krav på att sanktionerna upphävdes beträffande födoämnen, mediciner och sjukhusutrustning. Att aktualisera detta med WHO kunde vara en uppgift för World Medical Association, eller för Sveriges representanter i WHO. Irak lär ha vägrat att låta distributionen övervakas av FN, men även om Saddam Hussein lyckas få folket att tro att han själv köpt medicinerna till barnen kommer de till god användning.

Så här i närheten av Menlösa (= Oskyldiga) barns dag är det svårt att inte jämföra FNs säkerhetsråd med Herodes, barnamördaren i Betlehem:

Ett rop hördes i Rana, gråt och högljudd klagan. Rakel be-

gråter sina barn, hon låter inte trösta sig, ty de finns inte mer.

Gunnar Westberg
överläkare, Göteborg

Litteratur

1. Zaidi S, Smith Fawzi MC. Health of Bagdad's children. Lancet 1995; 346: 1485.
2. Health effects of sanctions on Iraq. Osignerad ledarartikel, Lancet 1995; 346: 1439.

Kommentar:

Hårda motsättningar råder fortfarande

Enligt World Medical Associations (WMA) uppfattning måste läkare och annan sjukvårdspersonal tillåtas fri rörlighet även i konfliktsituationer för att på bästa sätt kunna ta hand om sjuka och skadade. Enligt WMA måste också varje part fritt kunna skaffa läkemedel samt övrig nödvändig utrustning och förbrukningsmateriel för att kunna ge sin befolkning en så bra hälso- och sjukvård som möjligt.

Blockaden gentemot Irak gäller enligt uppgift inte läkemedel, annan sjukvårdsmateriel eller livsmedel. Iraks möjligheter att importera dessa nödvändiga varor är dock allvarligt begränsade på grund av förbudet för Irak att fritt sälja sin olja. Enligt beslut i FNs säkerhetsråd har dock Irak rätt att sälja olja för detta ändamål, men med förbehållet att två tredjedelar av intäkterna skall användas som avbetalning för de skador som Irak vållade Kuwait under invasionen. Då Iraks regering inte vill acceptera dessa villkor, säljer man ingen olja och får därför inga intäkter för att köpa läkemedel och livsmedel.

Från WMAs sida tar vi gärna upp en diskussion med WHO och andra relevanta internationella organisationer rörande de lidanden som Iraks befolkning och i synnerhet barnen utsätts för. Möjligheterna till framgång synes dock tyvärr kunna vara något begränsade mot bakgrund av de hårda motsättningarna som fortfarande

råder mellan Förenta Nationerna och den irakiska regimen.

Anders Milton
Chairman of Council,
WMA

Kan tamoxifen lindra fibromyalgi?

Under en och samma vecka hade jag tre patienter inne för bröstcancerkontroll, som alla sade att deras fibromyalgi försvunnit när de fick tamoxifen.

Jag tycker att det är för många för att vara en slump.

Om det nu är så att östrogen har verkan på flera hundra olika vävnader och receptorer i kroppen vore det väl inte helt otroligt att de också skulle kunna påverka muskelfästen. När man ser det typiska mönstret för sjukdomens uppträdande och ofta försvinnande stämmer det förbluffande väl med den tid då kroppens metabolism av östrogen ändras av åldersskäl.

Kan det vara så att tamoxifen (östrogenreceptorblockad) skulle kunna lindra fibromyalgi, så kanske det finns ett samband mellan en defekt respons på ändrad östrogenspegel, eller en defekt metabolism av östrogen, som förklarar sjukdomen?

Om nu Jenner lyssnade på en mjölkerskas förklaring till hur smittkoppor förhindras kanske måhända expertisen med välvilja åtminstone kunde betänka min undran och ge mig ett svar.

Nisse Simonson
överläkare, Östersund

Kommentar:

Snarare östrogen än antiöstrogen effekt

Nisse Simonsson har gjort en mycket intressant observation, nämligen att patienter med fibromyalgi blir bättre av tamoxifenbehandling. Han undrar därför om detta kan ha något samband med östrogen-effekt eller östrogenbortfall då tamoxifen är en östrogenreceptorblockerare.

Vi vet att fibromyalgi huvudsakligen är en kvinnlig åkomma som har sin debut och klar incidensökning i klimakte-